Pēteri Smelteru atceroties

Cik tālu pagājībā aizsteidzas mana atmiņa, mūspuses, tas ir, Līvānu — Preiļu apvidus lasītpratēju pulkā neviena cita laicīga satura grāmata latgaliešu rakstībā netika tik bieži cilāta kā «Tautas dzīsmu, posoku, meiklu un parunu woceleite» — P. Smeltera sastādītā grāmatiņa.

Pētera Smeltera grāmatiņas lielo popularitāti mūspuses ļaudīs vienuties uzturēja Līvānu katoļu baznīcas «varganists» (tas ir — ērģeļnieks) Šteinbergs. Viņš sastādīja un izdeva «Katoļu māju kalendāru», visizplatītāko iespiedizdevumu Latgalē savā laikā. Šteinberga kalendārā bija lasāmi arī Pētera Smeltera pantiņi un pastāstiņi.

Kas tad bija šā gadsimta divdesmitajos gados tā goddevīgi pieminētais saimnieciski un garīgi nomākto latgaļu rakstu darinātājs?

Pēteris Smelters — Varakļānu pagasta Kapkaru saimnieka dēls — piedzima 1868. gada 1. novembrī. Četrus gadus (1882. — 1886.) mācījās Rēzeknes pilsētas skolā, 1886. — 1889. gados sagatavojās abitūrijai un kā eksterns nokļika eksāmenus Pēterburgas sestajā ģimnāzijā. 1889. — 1894. gados viņš Krievijas galvaspilsētā mācījās katoļu garīgajā seminārā, kļuva baznīckungs. Skolodamies Pēterburgā, Smelters esot apmeklējis turienes latviešu skolēnu un studentu priekšlasījumu vakarus, kuros, kā zināms, darbojušies daudzi vēlāk pazīstami latviešu literatūras, mākslas un zinātnes darbinieki. Pagaidām nav zināms, vai šajos vakaros P. Smelters pats ir lasījis kādu priekšlasījumu. Bet dzejojis viņš bija gan. Pēterburgā P. Smelters bija iepazinies ar H. Visendorfu, kas viņu pamudinājis iesūtīt savus dzejoļus latviešu žurnālam «Austrums».

Kad P. Smelters bija ieguvis tiesības valkāt baznīckunga tērpu, viņa pirmā darba vieta kļūst Līvānu katoļu draudze. Līvānos viņš sadraudzējās ar baznīcas ērģelnieku Šteinbergu, aibalsta «varganista» uzņēmību izdot latgaliešu rakstībā gadagrāmatu— » Katoļu māju kalendāri», kurā iespiež kādus no saviem dzejoļiem. Vienlaikus, H. Visendorfa skubināts, P. Smelters klaušina un pieraksta dažādu Latgales novadu tautasdziesmas (tolaik vākšanu viņš aizsāk jau semināristagados), un aptuveni 2500 vienību Krišjānis Barons iekļauj «Latvju Dainu» fundamentālajā apkopē.

Latviešu «Jaunās strāvas» uzzieda laikā Latvijā, 1895.—1897. gados, Pēteris Smelters ir Sv. Katrīnas katoļu draudzes vikars Pēterburgā. Pēc tam (1897. — 1898.) — Dagdas un Andrupes (1898. — 1900.) katoļu draudžu prāvests. Intensīvi vāc latviešu folkloru un 1899. gadā laiž klajā jau pieminēto «Woceleiti».

Buržuāziskajā Latvijā viņa vārdu piemin kopā ar tiem latgaļu inteliģentiem un politiķiem, kuri dibina «Latgales Centrālo muzeju». P. Smelters aktīvi iekļaujas Latgales vēsturiski etnogrāfiskā muzeja organizēšanā, mudina apzināt un vākt etnogrāfiskās reālijas, rokrakstus un grāmatas latgaļu dialektā.

Noslēdzot apskatu par vienu no pirmajiem latgaļu folkloras krājējiem un literātiem priekšpadomju Latvijā, nevar nepieminēt arī kādu šā «pasaulīgā baznīckunga» izdarību pirmās Padomju Latvijas laikā, 1919. gada janvārī. Tolaik es apmeklēju savu pirmo skolu Līvānu pagasta Stikānu sādžā, un P. Smelters bija ieradies mūspusē.

Tajā tālajā, politiski vētrainajā deviņpadsmitā gada janvārī Pēteris Smelters Šteinberga un mūsu skolotāja Dabara pavadībā ienāca mūsu klašu istabā (visu triju klašu skolēni mācījās vienā šaurā lauku mājas istabā) un uzrunāja mūs:

— Bērni! Vācijas reakcionāri noslepkavojuši vācu un citzemju darba cilvēku tiesību cīnītājus Kārli Libknektu un Rozu Luksemburgu.

Visās mūsu zemes malās, arī Ļeivonūs (Smelters teica «Ļeivonūs», nevis «Līvānos»), darba ļaudis šodien iziet ielu demonstrācijās. Tālab godināsim abu Vācijas nobendēto cīnītāju gaišo piemiņu ar dziesmu «Par upuri kritāt jūs cīnīdamies». Un mēs, Stikānu skolas bērni, dziedājām, kādreizējā Līvānu baznīckunga roku vēzienu vadīti.

Jānis Niedre